

ÖTÜKEN

HARF İNKILÂBİ
VE
MİLLET MEKTEPLERİ
(1928-1935)

-ZONGULDAK ÖRNEĞİ-

Dr. Sinan Ateş
Doç. Dr. Yücel Namal
Muhibbe Erdoğan

YAYIN NU: 1379
KÜLTÜR SERİSİ: 801

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-778-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Çalık

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötügen

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: Dörtel Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
Zafer Mah. 147. Sk. 9-13A Esenyurt-İstanbul
Tel: 0212 565 1166
Sertifika Numarası: 40970

İstanbul - 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötügen Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SİNAN ATEŞ; 1984 tarihinde Bursa’da dünyaya geldi. İlköğrenimi Bursa’da tamamladı. Liseyi Ahmet Hamdi Gökbayrak Anadolu Öğretmen Lisesi’nde okudu. Üniversite eğitimi için Ankara Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi’ni tercih etti. 2002 yılında girdiği Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünü 2006 yılında bitirdi. 2007 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde yüksek lisansa başladı ve 2009 yılında “Sosyal Bilgilerde Sınıf İçinde Tarih Diyagramlarının Kullanım Türlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi” isimli tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılında Hacettepe Üniversitesi Türkiye Cumhuriyet Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde doktora eğitimini “Cumhuriyet Dönemi Din Politikası ve Din-Siyaset İlişkisi (1946-1960)” teziyle tamamladı. Üniversite öğrenimine başladığı günden beri çeşitli internet siteleri, gazete ve dergilerde yazıları yayımlandı. Ayrıca birçok akademik makale ve bildiri yayımlandı. Yazar, evli ve Bengisu ile Banuçiçek adında iki kız çocuk babasıdır.

YÜCEL NAMAL: 1982 yılında Manisa Akhisar’da doğdu. İlköğrenimini Yalova’da tamamladı. 1999–2003 yılları arasında Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde öğrenim gördü. 2007 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansa başladı ve 2008 yılında “Türk-Macar İlişkileri (1850-1900)” isimli tezi ile mezun oldu. 2013 yılı Kasımında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora eğitimini “Türk Kaynakları Işığında: Türk-Macar İlişkileri (1923-1950)” başlıklı doktora teziyle tamamladı. 17 Kasım 2008 tarihinde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümünde Okutman olarak göreve başlamış olup halen aynı üniversitede Tarih Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yazarın Türk-Macar İlişkileri ve Zonguldak Kent Tarihi üzerine birçok çalışması bulunmaktadır.

MUHİBBE ERDOĞAN: 1987 yılında Manisa Salihli’de doğdu. İlköğrenimini Salihli’de tamamladı. 2005–2009 yılları arasında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde öğrenim gördü. 2011 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansa başladı ve 2014 yılında “İsmail Rüştü Aksal’ın Siyasi Hayatı (1946-1969)” isimli tezi ile mezun oldu. 2018 yılı Eylül’ünde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora eğitimine başlamış olup halen aynı enstitüde doktora eğitimine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	11
Önsöz	13
Giriş.....	15

I. BÖLÜM HARF İNKILÂBİ ÖNCESİNDE VE UYGULAMA SÜRECİNDE ZONGULDAK

Zonguldak'ta Eğitim ve Halk Dershaneleri	53
Öğretmen ve Memurlara Yeni Harflerin Öğretilmesi	57
Öğrencilere Yeni Harflerin Öğretilmesi	60
Halk İçin Açılan Yeni Harf Kursları.....	61
Zonguldak Basını ve Yeni Türk Harfleri.....	63

II. BÖLÜM YENİ HARF KURSLARINDAN MİLLET MEKTEPLERİNE

Millet Mekteplerinin Kurulması	83
Millet Mekteplerinde Eğitim ve Öğretim	93
Okuma Yazma Öğretimi ve A Dershaneleri	93
Alfabe, Kıraat, Yazı ve İmla Tedrisi Usulü	94
B Dershaneleri ve Okutulan Dersler	95
Kıraat ve Tahrir	95
Hesap ve Ölçüler.....	96
Sağlık Bilgisi.....	96
Yurt Bilgisi.....	98

III. BÖLÜM ZONGULDAK'TA MİLLET MEKTEPLERİ

Zonguldak Millet Mekteplerinin Açılması ve Faaliyetleri.....	103
Zonguldak Merkezinde Açılan Millet Mektepleri	104
Zonguldak İlçelerinde Açılan Millet Mektepleri	111
Millet Mekteplerinde Başarının Artması İçin Tavsiyeler	116
Zonguldak Millet Mektepleri İdare Heyeti	118
Millet Mektebi Sınavları	121
Zonguldak Millet Mektepleri Bütçesi.....	122
Zonguldak Millet Mektepleri Sayısal Verileri.....	124

1928-1929 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	125
1929-1930 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	126
1930-1931 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	127
1931-1932 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	128
1932-1933 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	130
1933-1934 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	131
1934-1935 Öğretim Yılı Sayısal Verileri.....	132
1928-1935 Öğretim Yılı Sayısal Verileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme	132
Halk Dershaneleri ve Halk Okuma Odaları	140

IV. BÖLÜM ZONGULDAK BASININDAN SEÇİLMİŞ YAZILAR

Yeni Harf İnkılabının Çok Feyizli Neticeleri	147
Kalem Muharebesi.....	150
Cahil Ana- Baba İstemiyorlar	152
Mühim Bir Yıldönümü	154
Büyük Mürebbi; İtiyatlar	155
Büyük Harfler Nerede Kullanılır?	157
Muazzam Bir Eser	160
Sonuç.....	163
Kaynakça	167

EKLER

EK 1: Türk Harfleri Kanunu	175
EK 2: Millet Mektebi Teşkilatı Talimatnamesi.....	177
EK 3: Millet Mektepleri Talimatnamesi.....	187
EK 4: Millet Mektepleri Seyyar Talim Heyetleri İzahatnamesi	196
EK 5: Gazi Mustafa Kemal'in Başvekalete Tebligatı	198
EK 6: Türk Ocağı Merkez Heyetinin Yeni Harflere Dair Tamimi.....	200
Belgeler.....	203
Fotoğraflar	220

“Türk milletinin dili Türkçedir.

Türk Dili dünyada en güzel, en zengin ve kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sevip onu yükseltmek için çalışır.

Bir de Türk Dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sonsuz felaketler içinde ahlakını, göreneklerini, anılarını, çıkarlarını, kısacası; bugün kendisini millet yapan her niteliğinin, dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk Dili, Türk ulusunun yüreğidir, beynidir.”

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

KISALTMALAR

- Age : Adı geçen eser
Agm : Adı geçen makale
Agt : Adı geçen talimatname
A.Ü. : Ankara Üniversitesi
BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz. : Bakınız
C. : Cilt
S. : Sayı
s. : Sayfa
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti Dönemi'nde "harf ıslahı" meselesini gündeme ilk getirenin Münif Paşa olduğunu görmekteyiz. Ardından Ahundzâde Fetih Ali tarafından Arap harfleri ıslahı ve matbaa yazısı gündeme getirilmiştir. Sonraki dönemlerde de harf ıslahı meselesinin tartışıldığı, gündemde kaldığı görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında Enver Paşa tarafından haberleşmeyi hızlandırmak için uygulanan "*Enver Paşa yazısı*"ya da "*ordu elifbası*" önemli bir girişim olarak gösterilebilir. Cumhuriyetin ilanından sonra, başta uluslararası rakamların kabulü olmak üzere 1928'de gerçekleştirilen Harf İnkılâbıyla ıslahın son şekli verilmiştir. Ardından yeni harflerin öğretilmesi amacıyla bütün yurtta Millet Mektepleri açılarak okuma yazma seferberliğine başlanmıştır.

Bu çalışmada Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri, 1928-1935 yılları arasında Zonguldak örneğinde ele alınmıştır. Harf İnkılâbı ve Millet Mekteplerinin Zonguldak ve kazalarındaki faaliyetleri hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış olması bizi bu konudaki eksikliği gidermeye yönlendirmiştir. Harf İnkılâbı ve Millet Mekteplerinin faaliyetiyle ilgili yazışmalar ve belgeler Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunmaktadır. Bu arşivin dışında bir diğer önemli kaynak da Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve 1934'te basılmış olan "*Maarif Millet Mektepleri Faaliyet İstatistiği 1928-1934*" başlıklı istatistiktir. Ayrıca Harf İnkılâbının Zonguldak'a yansımaları ve Millet Mekteplerinin faaliyetleri ise Zonguldak ve Bartın gazeteleri taranarak ortaya konulmuştur.

Harf İnkılâbının Zonguldak'a yansımalarını ve Zonguldak vilayetindeki Millet Mekteplerinin faaliyetlerini ele aldığımız bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Bu incelemenin giriş kısmında Türklerin kullandığı yazı sistemleri, Osmanlı'da alfabe tartışmaları, Milli Mücadele ve sonrasında yaşananlar incelenmiştir.

Birinci bölümde Harf İnkılâbı öncesinde ve sonrasında Zonguldak'ın eğitim durumu ele alınmıştır. Harf İnkılâbından sonra Zonguldak ve ilçelerinde öğretmenlerin yeni harfleri öğretme çabaları, öğrenciler ve halkın ise yeni harfleri nasıl öğrendiği anlatılmıştır.

İkinci bölümde Harf İnkılâbından bir yıl sonra açılan Millet Mekteplerinin talimnamesiyle 1928-1935 yılları arasında Zonguldak ve ilçelerinin bu mekteplere katılma ve devam oranı ile halk odaları ve halk kütüphanelerinin durumu ortaya konmuştur. Ayrıca Zonguldak ve Bartın gazetelerinin harf inkılabına bakış açıları da incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Zonguldak basınının Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri ile ilgili seçme yazılara yer verilmiştir. Bu yazılarda Harf İnkılâbının nasıl faydalı olduğu anlatılmıştır. Ekler bölümünde de bu eseri meydana getirirken yararlandığımız önemli belgeler bulunmaktadır. Çalışmamızın ortaya çıkmasında ellerindeki kaynakları, belge ve fotoğrafları bizden esirgemeyen Sayın Çetin Asma'ya, H. Engin Öztapak'a, Yüksel Yıldırım'a ve Halil Uzun'a teşekkür ederiz.

Dr. Sinan Ateş
Doç. Dr. Yücel Namal
Muhibbe Erdoğan

GİRİŞ

Yazı, medeniyet tarihinde o kadar önemli bir kültür unsurudur ki tarihi başlatır. Bununla beraber yazının insanları hayvanlardan ayıran “zeka” dediğimiz tanrısal kaynağın da bir tezahürü olduğunu görmekteyiz¹. Yazının milattan önce 3200’lü yıllarda icad edilmiş, gerek Mezopotamya gerekse Anadolu uygarlıkları ve Mısır’da kurulan devletler, dönemlerinde icad edilmiş farklı yazıları kullanılmışlardı. Türkçeye gelecek olursak, onun tarihî geçmişi zengin olmasına karşın yazı dili Göktürkler ile başlamaktadır. Türklerin kullandığı alfabeler sırasıyla runik yazı olan Göktürk alfabesi, Soğd yazısından geliştirilen Uygur alfabesi, Arami yazısının Estrangelo kolundan türeyen Mani alfabesi ve hece yazısından türeyen Brahmi alfabesidir. Türklerin bunlardan başka kullandıkları alfabeler de olmuştur: Arap, Süryani, Ermeni, İbrani, Grek (Rum), Slav ve Latin alfabeleri... Bütün bu alfabeler içerisinde Türklerin genel ve millî alfabesi olarak Göktürk, Uygur, Arap ve Latin alfabelerini gösterebiliriz².

Türkler çok farklı coğrafyalarda farklı yazı sistemleri kullanmışlardır. Bu yazı sistemlerine baktığımızda biri hariç diğerlerinin dinî içerikli seçimler olduğu görülmüştür³. Tarihte Türklerin yazıyı ilk defa Çinlilerde gördüğü anlaşılmıştır⁴. Buna karşın Hunların kullandığı alfabe hakkında net bir bilgiye de ulaşılamamıştır⁵. Türklerin kullandığı ilk yazı sistemi kendi icatları olan Orhun (Göktürk) Alfabesi’dir⁶.

¹ Füzuran Kınal, “Çivi Yazısının Doğuşu ve Gelişmesi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, 1969, s. 1.

² Şinasi Tekin, *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt: 2, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, s. 72.

³ Hatice Şirin, “Türklerde Alfabe ve Kimlik”, *Türkler*, C.3, Semih Ofset, Ankara, 2002, s. 741.

⁴ Semih Tezcan, “Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi”, *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 40.

⁵ Aydın Taneri, “Atatürk ve Harf İnkılabı”, *Millî Kültür*, Sayı:63, Aralık 1988, s. 46.

⁶ A. Dilaçar, “Türk Yazısının Geçirdiği Evreler”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 9-10, Kasım- Aralık 1985, s. 11.

Uygur Türkleri ise çeşitli kavimler ve dinlerle tanışmışlar, bu yüzden de çok çeşitli alfabeler kullanmışlardır. Uygurlar, Soğutlar ile olan ilişkilerinden dolayı onların alfabelerini kullanmışlardır. Fakat bu kullanım çok sınırlı kalmıştır⁷. Uygurlar son olarak da genellikle bilim yazılarında Hindistan'ın kuzey bölümlerinde gelişmiş olan Brahmi yazısını kullanmışlardır⁸. Aynı zamanda Museviliği kabul eden Hazarlar İbrani harflerini⁹, Batıda ise Kuman Türkleri Hıristiyanlığı kabul ederek Latin alfabesini kullanmışlardır. Bu alfabeyle 1303'te yazılmış olan *Codex Comanicus*'u bırakmışlardır¹⁰.

Türklerin Uygur alfabesinden sonra en uzun süre kullandığı alfabeye Arap alfabesidir. Bu alfabeyi Türkler X. yüzyıldan itibaren kullanmaya başlamışlardır¹¹. Arap alfabesinin Türkçeye uyarlanması hususunda XIII. yüzyılın başlarından XV. yüzyılın sonlarına tam bir uyum yakalanmamasına rağmen; XVI. yüzyılda bir uyum yakalanmıştır¹². Bu yazı sistemi XIX. yüzyıla kadar kullanılmıştır¹³. Hıristiyanlığı kabul etmiş ya da etmiş gibi görünen Türklerin bir bölümünün de XVII. ve XX. yüzyıllar arasında Slav harfleriyle kitaplar hazırladığı görülmüştür¹⁴.

Arap alfabesi, Arapçaya mükemmel uymakla beraber, Türk dili için elverişsizdi. Çünkü Arap alfabesiyle yazılan Osmanlıcanın Türkçe, Arapça ve Farsçadan alınmış birçok sözcüğü barındırması ve Arap harfleriyle yazının öğrenilmesinin zor olması, bu elverişsizliğe bir sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca Arap alfabesinin Türkçede yer alan birçok ses ve şekil ihtiyacını karşılayamaması da bir başka sebeptir. Osmanlı Türkçesinin zorluğu sadece yazıldığı yazıdan dolayı değildir, ayrıca terkiplerle ağdalı bir hale gelmesindedir.. XVIII ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Türkçesi dejenere olur ve kelime kalabalığıyla şişirilmiş deyimler yığını halini alır. Yazının Osmanlı'da sadece belli bir grubun bildiği prestij unsuru olmuş, ayrıca XIX. yüzyılda Batılı-

⁷ Hatice Şirin, a.g.m, s. 743.

⁸ Dilaçar, a.g.m, s. 12.

⁹ Şirin, a.g.m, s. 744.

¹⁰ Dilaçar, a.g.m, s. 12.

¹¹ Şirin, a.g.m, s. 745.

¹² Mustafa Canpolat, "Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi", *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 1991, s. 50.

¹³ Mustafa Canpolat, a.g.m, s. 51.

¹⁴ Dilaçar, a.g.m, s. 13.